

бази, чоткого розграничення компетенції контролюючих органів, не розробтан механізм дотировання производства сырьа, об'ємы которого падають вслєдствие сокращения поголовья скота.

ЛИТЕРАТУРА

1. Деварова Т.А. Пищевые предприятия мясной и молочной отрасли // Компаньон. – 2001. – № 26 – С. 27.
2. Маршалл К. Р., Фенвик Р.М. Тенденции развития технологии в молочной промышленности // Молочная промышленность. – 2000. – № 2. – С. 14-16.
3. Позняк С. Особливості та проблеми маркетингової стратегії розвитку харчової промисловості // Економіка України. – 2002. – № 10. – С. 89-92.
4. Статистичний щорічник України за 2002 рік. – К.: Техніка, 2003. – 662 с.
5. Татаренко Г. Молочное полководье // Бизнес. – 2003. – № 18. – С. 100.

УДК 631:633

ДО ПИТАНЬ ОПТИМАЛЬНОГО РІВНЯ ПИТОМОЇ ВАГИ РІЛЛІ В СТРУКТУРІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ

О.І.Лохоня, кандидат сільськогосподарських наук, доцент

Р.М.Лохоня, кандидат біологічних наук, доцент

Херсонський державний аграрний університет

Питання визначення оптимального рівня питомої ваги ріллі у структурі сільськогосподарських угідь давно обговорюються науковцями і практиками сільськогосподарського виробництва.

Питання, скільки повинно бути розорано земель, є важливим для кожного регіону, області і навіть для кожної держави світу. Площа сільськогосподарських угідь України станом на 2002 рік становила 41,80 млн.га, у тому числі ріллі — 32,54 млн.га [1]. Питома вага ріллі в структурі сільськогосподарських угідь України становить майже 78%.

У Херсонській області при загальній площі сільськогосподарських угідь 1969 тис.га площа ріллі становить 1775 тис.га, а розораність земель сягає понад 90%. Багато чи мало розорано земель в Україні в цілому і в Херсонській області зокрема?

Вісник аграрної науки Причорномор'я,
Випуск 2, т.2, 2004

181

При оцінці величини розораності земель в Україні дослідники часто приводять для порівняння аналогічні показники у США. Так, окремі автори зазначають, що за рівнями розораності території (54,2%) та сільськогосподарського використання земель (67%) Україна посідає перше місце в світі. При цьому далі підкреслюється для порівняння приклад США, де рілля становить лише 12% загальної земельної площі [2].

Ми вважаємо, що визначати відносний показник розораності території держави нема ніякого сенсу. Адже до складу території входять гори, річки, озера, шляхи сполучення, внутрішні моря, водосховища, населені пункти і інше, загальні площі яких в різних державах суттєво відрізняються. Доцільним для проведення аналізу, на наше переконання, є визначення показника розораності лише сільськогосподарських угідь. До того ще відносні показники розораності не можуть об'єктивно характеризувати наявність земельних угідь з урахуванням чисельності населення. Важливим показником є землезабезпечення. У 1995 році на одного жителя України припадало 0,64 га ріллі. Це було менше, ніж у США де цей показник становив 0,67 га [3].

В Україні, за нашими розрахунками, у 2002 році на одного жителя припадало 0,87 га сільськогосподарських угідь, у тому числі майже 0,68 га ріллі. Підвищення землезабезпеченості в Україні за останні роки відбулося за рахунок зменшення чисельності населення з 51,7 млн.чоловік у 1995 році до 48,0 млн.чоловік у 2002 році [4]. Виходить, що наявність ріллі в розрахунку на одного жителя в Україні і США приблизно однакова.

Аграрна реформа в Україні, яку планували провести на базі науково-технічного прогресу, передбачала зменшення землі в обробітку мінімум на 10 млн.га шляхом перетворення її на природні кормові угіддя. Після цього розорані землі становили б 56,8 % сільськогосподарських угідь, що в три рази вище, ніж у США [5].

З цих показників, за нашими розрахунками, випливає, що розораність сільськогосподарських угідь у США становить приблизно 19 %. Якщо на жителя цієї країни припадає 0,67 га ріллі, як наведено вище, тоді інших сільськогосподарських угідь (крім

ріллі) припадає додатково ще 2,86 га, а всього сільськогосподарських угідь — 3,53 га.

Якщо Україні здійснити зниження розораності сільськогосподарських угідь (у відсотках) до рівня, який є в США, тоді на жителя нашої держави залишиться лише 0,17 га ріллі, або майже в чотири рази менше, ніж припадає ріллі на жителя у США.

До речі, погодно-кліматичні умови для вирощування сільськогосподарських культур у США більш сприятливі, ніж в Україні. На переважній більшості території США випадає вдосталь опадів, а в Україні навпаки — на переважній більшості території випадає замало опадів, а в південних областях — вкрай мало. Наприклад, в Херсонській області в більшості років опадів буває настільки мало, що гідротермічний коефіцієнт становить лише 0,6-0,7, тоді як в зонах достатнього вологозабезпечення він сягає 1,0 [6].

Історична доля розпорядилася так, що площа сільськогосподарських угідь на жителя України тепер становить 0,87 га. Це приблизно в чотири рази менше, ніж на жителя у США. Тому, на наш погляд, відносний показник розораності сільськогосподарських угідь у США не може бути навіть найменшим орієнтиром і аргументом для здійснення виводу з використання значної площі ріллі в Україні.

В економічно розвинених країнах на душу населення припадає по 1,22 га лукопасовищних угідь [5]. В Україні станом на 2002 рік було 40483 тис.га ріллі, сіножатей і пасовищ разом, або по 0,84 га на одного жителя, у тому числі по 0,68 га ріллі і майже 0,17 га сіножатей і пасовищ. Якщо навіть всю площу ріллі в Україні перевести в лукопасовища, то і тоді їх на жителя буде в 1,4 рази менше, ніж в економічно розвинених країнах, і в три з лишком рази менше, ніж у США.

До виведення ріллі з використання в Україні в цілому, в окремих областях зокрема необхідно підходити вкрай обережно і зважено. Дійсно доцільно виводити з використання рілля на схилах критичної крутизни за офіційною рекомендацією фахівців для негайного подальшого її залуження лукопасовищними травами.

На наш погляд, не можна погодитися, наприклад, з авторами, які пропонують в Херсонській області тільки на першому етапі зменшити

розораність сільськогосподарських угідь до 65-70 % [7]. За цими пропозиціями буде виведено з використання 400-500 тис.га ріллі. Необхідність і доцільність такого великого об'єму зменшення площ ріллі в області автори цих пропозицій не приводять.

У нинішніх умовах екстенсивного ведення рослинництва в Україні, коли формування врожаю сільськогосподарських культур забезпечується в основному за рахунок природної родючості ґрунтів, а валовий збір основних видів продукції рослинництва далеко не забезпечує потреби, не може бути й мови про доцільність виведення з використання значних площ ріллі.

Заради об'єктивності висвітлення питань оптимального рівня розораності сільськогосподарських угідь зазначимо, що в цілому ряді європейських країн з високорозвиненим сільським господарством впродовж багатьох років на суттєво менших площах і при меншій землезабезпеченості по ріллі на одного жителя виробляють більше продукції, ніж в Україні.

Так, наприклад, у Франції, де на одного жителя припадає 0,31 га ріллі, впродовж шести років (1996-2001 рр.) щорічний валовий збір зернових з площі до 10 млн. га становив від 62,7 млн. тонн до 77,8 млн. тонн, а виробництво зерна на одного жителя сягало 1,1-1,3 тонни [3, 4]. З цих даних просто розрахувати, який рівень врожайності зернових з одного гектара одержують у цій країні. Таких великих показників у виробництві зерна, як і інших видів продукції рослинництва, у Франції досягають за рахунок використання економічної родючості ґрунтів і в тому числі визначальною мірою за рахунок штучної родючості ґрунтів. Подібні показники виробництва продукції рослинництва можна привести на прикладі Німеччини, Сполученого королівства та інших країн. В цих країнах досить високих показників виробництва продукції рослинництва досягають не за рахунок низької розораності земель, а за рахунок забезпечення максимально високого рівня інтенсивності ведення галузі.

Екстенсивність рослинництва в останні роки стрімко посилюється. Для підтвердження цього приведемо конкретні дані. Кількість внесення мінеральних добрив в поживних речовинах у

розрахунку на 1 га посівної площі сільськогосподарських культур у 1990 році становила 141 кг, а в 2002 році — 21 кг. У 1990 році на 1 га посівної площі було в середньому внесено 8,6 тонн органічних добрив, а в 2002 році — лише 1,2 тонни. Частка удобреної органічними добривами площі зменшилася з 18 до 4 % [4]. Іншими словами, якщо у 2002 році на конкретному полі внесли органічні добрива, то наступний раз їх внесення на це поле настане через 25 років. Дизельного пального сільським господарством у 1990 році було спожито 5371 тис.тонн, а у 2002 році — 1833 тис.тонн, автомобільного бензину відповідно — 2897 тис.тонн і 1077 тис.тонн [4, 8].

Значно зменшився у сільському господарстві України парк тракторів, комбайнів та інших сільськогосподарських машин і агрегатів. Все це призвело до значного зменшення валового виробництва, перш за все зерна, кормів, цукрового буряку і ряду інших видів продукції рослинництва, яких тепер виробляється значно менше від потреби. Що станеться, коли в таких умовах ведення сільськогосподарського виробництва зменшити площу ріллі, скажімо, на третину або на чверть? Однозначно відбудеться подальший обвальний спад виробництва продукції рослинництва.

Значне зменшення площі ріллі і відносного показника рівня розораності сільськогосподарських угідь, вважаємо, необхідно перенести років на тридцять, або, не виключено, на п'ятьдесят. Раніше такий високий рівень інтенсивності ведення рослинництва, який є вже сьогодні в багатьох економічно могутніх країнах з високорозвиненим сільським господарством, не буде забезпечено. Створити міцну матеріально-технічну базу сільськогосподарського виробництва в Україні у коротший термін є нереальним.

Для підтвердження об'єктивності таких розрахунків зазначимо, що за повідомленням Державного комітету статистики (“Урядовий кур'єр”, 22 січня 2004р., № 12) у 2003 році в Україні було вироблено лише 100 зернозбиральних комбайнів, 4,5 тис.штук та 7,4 тис.штук відповідно тракторів та тракторних сівалок.

Нема потреби розраховувати скільки десятків чи навіть сотень років за таких умов знадобиться для створення сучасної, надійної

технічної бази сільського господарства, якщо навіть в Україну щорічно додатково будуть поставляти по декілька тисяч іноземних уживаних (вважаємо мотлохом) тракторів і зернозбиральних комбайнів, як це було, наприклад, у 2002 році.

Таким чином, сьогодні передчасно ставити питання доцільності значного зменшення в Україні площі ріллі заради зниження показника розораності сільськогосподарських угідь. Не може бути єдиного показника розораності сільськогосподарських угідь для всіх країн. У кожній країні є і повинні бути свої показники розораності сільськогосподарських угідь залежно від землезабезпеченості, природно-кліматичних умов, стану матеріально-технічної бази сільського господарства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наявність земель та розподіл їх по землекористувачах, власниках землі та угіддях // Статистичний збірник. – Державний комітет статистики України. – 2003. – 73 с.
2. Трегобчук В.М. Еколого-економічна концепція ефективного і сталого розвитку національного АПК // Економіка АПК. – 1995. – №6. – С. 3-13.
3. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств // Підручник. – К.: ІЗМН, 1996. – 512 с.
4. Статистичний щорічник України за 2002 рік // Державний комітет статистики України. – К.: Консультант, 2003. – 662 с.
5. Сайко В.Ф. Раціональне землекористування – ключ до підвищення конкурентоспроможності продукції рослинництва // Агроінком. – 1997. – № 6-7. – С.5-9.
6. Научно обоснованная система земледелия Херсонской области. – Херсон: Облполиграфиздат, 1987. – 440 с.
7. Ушкаренко В.О., Андрусенко І.І. Екологічні аспекти стратегії зерновиробництва в Україні // Таврійський науковий вісник. – Випуск 21. – Херсон, 2002. – С. 3-9.
8. Агропромислове виробництво: стан, тенденції (1990-1997) Інформаційно-аналітичний збірник. – К.: ІАЕ УААН, 1997. – 436 с.